

Kürt Hareketinin Kronolojisi (1960'lardan 1999'a):

* 1950'lerin Sonu

Türkiye devletinin şiddet tekeli Kürt bölgesinde tahkim etmesi sürecinde ortaya çıkan silahlı direnişler sonrasında (Şeyh Said, Ağrı ve Dersim Direnişleri), Türkiye'de Kürtlere dair siyasi bir iddianın ortaya konması ilk kez 1950'lerin sonunda "49'lar Olayı" sırasında vuku buldu. 1930'lardan itibaren Türkiye devleti tarafından izlenen "Türk vatanında Kürt yoktur" reddiyesine karşı Kürtlerin toplumsal-kültürel olarak ayrı bir etnik grup olduğunu dile getiren Kürt üniversite öğrencileri ve entelektüelleri yıllarca tutuklu kaldı.

* 1960'ların İlk Yarısı

1960 Darbesi ile birlikte, uygulanan baskı-engelleme pratiklerine ek olarak Türk devleti Kürt bölgesinde yürüttüğü asimilasyon politikalarını daha proaktif bir şekilde yürütmeye başladı. Bu kapsamda, çoğunluğu Kürtçe ve Ermenice olan yer isimlerinin değiştirildiği, okullaşma oranının ve hususi olarak da yatılı bölge okullarının sayısının 1960'lar ve 1970'ler boyunca artırıldığı görüldü.

* 11 Temmuz 1965:

Başkanlığını Sait Elçi'nin yaptığı Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) kuruldu. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Kürt İsyanlarının bastırılmasından sonra Türkiye'de örgütlenen ilk illegal parti olan TKDP Güney'deki Barzani hareketinden etkilenmişti.

*1967-1969

Türkiye İşçi Partisi'nin kurulmasıyla birlikte Kürt meselesi üzerine legal zeminde siyaset yapma amacıyla Kürt siyasetçiler TİP'e dahil oldular. 1967-69 yılları arasında gerçekleşen Doğu Mitingleri, engellemeler ve baskılarla karşı karşıya kalsa da, Kürt bölgesinin sosyo-ekonomik geri kalmışlığını sosyal adalet söylemi üzerinden kurarken rejimin müsaade ettiği ölçüde Kürt meselesi de Doğu Mitinglerinin ideolojik çerçevesi içerisinde ele aldı. Bir dizi kitlesel gösterilerin yapıldığı yerler şunlardır: Diyarbakır, Siverek, Batman, Tunceli, Ağrı, Suruç, Hilvan, Varto ve Ankara.

*1970-1971

TİP'in Türkiye'deki sol hareket için şemsiye rolünü yitirmeye başlamasıyla birlikte üniversitelerde okuyan Kürt öğrencilerin çabaları ile Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) kuruldu. 1970'lerdeki Kürt hareketine yön verecek birçok ismin faaliyetlerine katıldığı bu yapılanma öncelikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerde kuruldu. 1971 askeri müdahalesinden önce Kürt bölgesindeki bazı ilçelerde de kurulmuş olmalarına rağmen yalnızca bir yıldan az bir süre kadar faaliyetler gösterebildi. Irak'ta yaşanan rejim değişiklikleri yüzünden Irak sınırının iki tarafında meskun olan Kürtlerin olası etkileşimlerinden rahatsız olan TSK'nın Türkiye Kürtlerine yönelik gerçekleştirdiği Komando Operasyonları kapsamında yaptığı insan hakları ihlallerine yönelik önemli bir siyasi tavır geliştirilmesi, DDKO aracılığı ile mümkün oldu.

*1970'lerin İlk Yarısı

1971 askeri müdahalesi ile hem TKDP içerisinde yer alan hem de Kürt solunun Türkiye solundan organizasyonel kopuşunun temsil eden Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nda (DDKO) yöneticilik yapan Kürtlerin çoğu tutuklandı. Tutuklu bulunanlar savcılık makamının Kürtlerin inkarı üzerine kurduğu iddianamesine karşı, kolektif bir şekilde, Kürtlerin bir halk olarak dilleri, tarihi ve kültürünün varlığını ispatlamak için yüzlerce sayfalık savunmalar hazırladılar. 92 sanıklı davada 66 kişiye DDKO mensubu olmaktan toplam 1432 yıl hapis cezası verildi. Orta Doğu'ya kaçmak zorunda olan Kürt devrimciler ise ulusal kurtuluş mücadelesinin nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda pratik örnekler (Örn: Filistin, Güney Kürdistan..) şahitlik ettiler. Legal alanda mücadele vermenin bir sonuç getirmeyeceğine dair genel bir kabulün Kürt devrimcileri arasında yaygınlaşması da dava sürecinde vuku buldu.

*1973 Yılı

Kemal Burcak'ın Hıdır Murat mahlası ile yazdığı kitapta Kürt hareketi içerisinde konuşulan ve tartışılan "sömürgecilik tezi" formüle edildi. Sonraki yıllarda bu teze dair tarihsel analizler ile bu

tezin Marksist-Leninist literatürde nereye oturtulacağına dair makaleler Kürt örgütlerinin siyasi dergilerinde 1970'lerin ikinci yarısı boyunca önemli yer kapladı. Kürt hareketi içerisinde yer alan hemen hemen tüm örgütler bu tezi kabul ettiler. Bu ideolojik çerçeveye göre Kürdistan'ın parçaları, içinde yer aldığı ulus-devletler tarafından emperyalistlerle işbirliği çerçevesinde sömürgeleştirilmişti. *Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı* prensibini merkeze alan bu ideolojik çerçeve, Kürt hareketinin Türkiye solundan kopuşunun sadece örgütsel manada değil, ideolojik olarak da gerçekleştiğini göstermekteydi. Bu ideolojik çerçeveye göre Kürt bölgesinde feodal elitler “sömürgecilerin işbirlikçisi olan gericiler” olarak görüldüler ve bununla ilintili olarak 1970'lerin ikinci yarısında gerçekleştirilen barışçıl veya politik şiddet içeren eylemler aracılığıyla siyasi-toplumsal güçleri zayıflatılmaya çalışıldı.

*Nisan 1973

Çubuk Barajı toplantısı gerçekleşti. Abdullah Öcalan, etrafındaki bir grup arkadaşına ilk kez ayrı bir örgüt kurma düşüncesini Ankara Çubuk Barajında piknik görüntüsü altında yapılan toplantı ile açıkladı. Bu toplantı PKK kuruluşuna doğru giden süreçte ilk adım oldu. “Kürdistan sömürgeci” belirlemesinden hareket eden grup, daha sonra Ankara'da gençlik içinde örgütlenme yoluna gitti. Bu amaçla 1974 yılında Ankara Demokratik Yüksek Öğrenim Derneği'nin (ADYÖD) kuruluşunda yer aldı ve faaliyet yürüttü. 1975'de Kürdistan Devrimcileri olarak tanınmaya başladı. Yine 1975 yılının sonunda alınan bir kararla bölgede örgütsel faaliyet yürütmek amacıyla grup içinden bazı kişiler Ankara'dan ayrılıp sağ-sol çatışmalarını yoğun olduğu illere gitti.

*1974 Mayıs

Siyasi tutuklular için af çıkarıldı. '68 Kuşağı devrimci kadrolarının birçoğunun siyasi faaliyetlerine tutuksuz bir şekilde devam etmesine olanak tanıyan bu af, aynı zamanda Türkiye dışına çıkmak zorunda kalan birçok sosyalist kadronun da geri gelmesinin önünü açtı. Bu olay Kürt hareketi kadroları için de önemli bir siyasi fırsat teşkil etti ve Kürt bölgesinde toplumsal hareketliliğin yeniden başlamasında önemli rolü oynadı.

*1974-1976

Devrimci Demokrat Kültür Ocakları (DDKO), Kürt hareketi içerisindeki farklı ideolojik eğilimleri bir arada tutma gayreti ile yeniden açıldı. Lakin burada yapılan ideolojik tartışmalara paralel bir biçimde, 1970'li yılların ikinci yarısında faaliyet gösteren KAWA, Rizgari, KİP/DDKD, TKSP gibi Kürt örgütlerinin çekirdek kadrolarının farklı örgütler altında faaliyetler yürütecekleri ortaya çıktı.

*1975 Ağustos

Milliyetçi Cephe koalisyonunda Başbakan Yardımcısı olan Alparslan Türkeş'in Diyarbakır'da yapmak istediği konuşmayı protesto amaçlı yapılan gösteride bir kişi devletin kolluk kuvvetleri tarafından öldürüldü. Kürt devrimcilerin ve Türkiye solunun örgütlediği protesto sonucunda Türkeş konuşma yapmadan Diyarbakır'dan ayrılmak zorunda kaldı. Protesto esnasında bir gencin öldürülmesine tepki olarak Diyarbakır'da toplumun hemen her kesiminin iştirak ettiği kitlesel gösteriler gerçekleşti, şiddetli çatışmalar yaşandı.

*1977-1978

Kürt bölgesinde hem merkezi olarak kurulan hem de yerelerde sınırlı kalan dernekleşme faaliyetleri hız kazandı. Devrimci Demokrat Kültür Derneği (DDKD), Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD), Anti-Sömürgeci Kültür Derneği (ASK-DER) gibi derneklerin sayısı 1979 yılı itibarıyla bölge genelinde ve Türkiye metropollerinde 60'tan fazlaydı. Bu dernekler aracılığıyla kısa süre içerisinde birçok politik şiddet içermeyen eylemler yapıldı. 21 Mart 1978'de DDKD'nin Bismil'de organize ettiği ağalık karşıtı eyleme ve Siverek'te 16 Ekim 1978'de düzenlediği sömürgecilik karşıtı eyleme on binlerce kişi katıldı. Bunların yanı sıra, yukarıda isimleri sayılan dernekler aracılığı ile sosyalist ideolojik çerçeve doğrultusunda sınıf vurgusu taşıyan ve Kürt ulusalcılığına dair (Örn: Newroz) birçok eylem gerçekleştirildi.

*27 Kasım 1978:

PKK'nin kuruluş kongresi gerçekleşti. Abdullah Öcalan ve arkadaşları Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Fis köyünde 22 delegeden oluşan bir toplantı düzenleyerek Nisan 1979'da Partiya Karkeren Kürdistan (PKK- Kürdistan İşçi Partisi) ismini alacak olan siyasi partiyi kurdu. PKK'yi diğer örgütlerden ayıran en önemli fark, seçtiği strateji temelinde silahlı mücadeleyi birincil mücadele yöntemi olarak esas almasıydı. Hedef olarak da dört Kürdistan parçasının bir araya geldiği “bağımsız-birleşik-demokratik Kürdistan” hedefini benimsedi.

*24 Aralık 1978:

Maraş katliamı gerçekleşti. Maraş'ta Alevilerin oturduğu mahallelere ülkücü-paramiliter güçlerin saldırısı sonucu yüzden fazla insan canice öldürüldü. Benzerine az rastlanabilecek bu katliamı devletin gizli güçlerinin tertiplelediği, kendisine bağlı çeteler vasıtasıyla gerçekleştirdiği bilirse de hiçbir zaman bunlar açığa çıkarılmadı. Katliamın ardından hükümet Kürt bölgesindeki 11 ilde sıkıyönetim ilan etti. Sıkıyönetimin ilan edilmesi sonrasında demokratik makasın devlet tarafından kısılması ile ilişkili olarak Kürt bölgesinde 1977-78 yıllarında gelişen toplumsal eylemlilik

ciddi kesintiye uğradı. Kürt devrimcilerine yönelik ciddi bir tutuklama dalgası başlatıldı. Bu süreçte, örgütlerin birçoğu (PKK, KAWA, Rizgari ve KUK) politik şiddet eylemleri gerçekleştirmeye yöneldiler. PKK'nin gerçekleştirdiği politik şiddet eylemlerinde kayda değer bir artış görüldü. Sıkıyönetim ilanından darbeyle kadar geçen süre içerisinde PKK silahlı propaganda stratejisi doğrultusunda Siverek, Hilvan, Suruç, Halfeti, Bozova, Batman, Kızıltepe, Beytüşşebap, Viranşehir ve Derik gibi yerleşim birimlerinde feodal elitlere, devletin kolluk kuvvetlerine ve diğer Kürt örgütlerine yönelik politik şiddet eylemleri gerçekleştirdi. Batman Belediye başkanlığını PKK'nin desteklediği Edip Sönmez kazandı. Yine bu süreçte, PKK ile KUK arasında yaşanan çatışmalarda yüze yakın Kürt devrimcisi yaşamını yitirdi. Gelmekte olan darbenin ayak sesleri duyulduğundan dolayı DDKD/KİP, PKK, Rizgari ve diğer örgütler kadrolarının bir kısmını Suriye, Irak, İran ve Lübnan'a çıkarmaya başladı.

* 1980 Temmuz

Diyarbakır Askeri Cezaevi inşaatı tamamlandı ve sıkıyönetim rejimi sürecinde tutuklanan birçok Kürt devrimci yeni cezaevine tahliye edildi. Darbe ile birlikte tutuklanacak olan ve çoğunluğu Kürtlerden oluşan binlerce kadro ve sosyalist/Kürt hareketiyle ilişkili olduğu iddia edilen binlerce insan bu cezaevinde sistematik işkencelerden geçirildi.

* 12 Eylül 1980

Dünya ölçeğinde, neoliberal ekonomik-siyasi projelere geçişleri mümkün kılmak ve hızlandırmak için gerçekleştirilen askeri darbelerden birisi de Türkiye'de yaşandı. Siyasi ve ekonomik elitlerin çıkarlarına hizmet eden politikalara karşı; sosyalist bir şiar ile örgütlü toplumun gücüne yaslanarak 1970'ler boyunca mücadele veren legal veya illegal siyasi partilerin ve kitle örgütlerinin siyasal-toplumsal gücünü elemine etmek darbenin birincil amacı olarak düşünülebilir. Bu devlet terörü sürecinde yaklaşık 650 bin kişi gözaltına alındı. 1.5 milyondan fazla sayıda insan fişlendi. 7 bin kişi idam cezası istemiyle yargılandı.

* 1980-1984

12 Eylül Darbesi sonrasında Kürt bölgesindeki şehir ve kasaba merkezlerinde siyasi faaliyetler yürütme, örgütlenme ve Kürt meselesine dair söz söyleme imkanları tamamen ortadan kalktı. 1980 sonrasında, Diyarbakır Askeri Cezaevi gibi sistematik şiddet-işkence merkezleri aracılığı ile 1970'lerde Kürt ve/veya Sosyalist hareket içerisinde bulunan kadroların tasfiyesi amaçlandı. Kitleler baskı-şiddet enstrümanlarıyla korkutularak Kürtlüğe ve sosyalizme dair siyasi amaçlara destek vermesi durumunda aktif siyaset yürütenlerin akıbetini paylaşacaklarına inandırılmaya çalışıldı.

*21 Mart ve 17-18 Mayıs 1982:

21 Mart 1982'de Mazlum Doğan'ın Diyarbakır cezaevindeki insanlık dışı uygulamaları protesto etmek için yaşamına son vermesiyle başlayan süreci takiben *Dörtler* kendilerini ateşe verdi. Ferhat Kurtay, Mahmut Zengin, Eşref Anyık ve Nemci Öner adlı tutsaklar Diyarbakır cezaevinde içinde buldukları koşullarda özgürleşmenin ancak be ancak kendi bedenlerini ateşe vermeleriyle mümkün olduğuna inandıklarından üzerlerine tiner döküp bedenlerini ateşe verdiler. Aynı yılın Temmuz ayında ise Diyarbakır cezaevinde büyük ölüm orucu başladı. M. Hayri Durmuş'un 14 Temmuz günü mahkemede yaptığı konuşma ile başlayan ölüm orucunda ipi ilk göğüsleyen Kemal Pir 7 Eylül'de, M. Hayri Durmuş 12 Eylül'de, Akif Yılmaz 15 Eylül'de, Ali Çiçek ise 17 Eylül'de yaşamlarını yitirdi.

*15 Ağustos 1984:

Eruh ve Şemdinli ilçelerindeki askeri birliklere HRK (Hezin Rızgariya Kurdistan-Kürdistan Kurtuluş Birlikleri) gerillaları tarafından saldırı düzenlendi. İsmail Beşikçi'nin Franz Fanon'dan uyarlayarak dile getirdiği üzere ilk kurşun sıkkıldı. İlçe merkezlerinin kısa bir süre gerilla denetiminde kaldığı bu saldırılar hem bölgede hem de Türkiye genelinde önemli yankılar yarattı. 12 Eylül darbesi ile rejim karşıtı politik şiddet unsurlarını neredeyse tamamen tasfiye ettiğini düşünen TSK bu eylemleri ilk etapta bir ayaklanma olacağı yönünde yorumladı, sonrasında ise “Güneş” ve “Huzur” isimli operasyonlarla ilgili bölgelere mümkün olduğunca çok sayıda asker yığınağı yaptı. Ordu gölgesinde yayın faaliyetleri sürdüren gazeteler ise yapılan eylemi küçümsemekle kalmayıp, “eşkiyalar”ın yakalandığı veya her an yakalanmak üzere olduğu yönünde haberler yaptı.

*21 Mart 1985:

Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi (ERNK- Eniya Rızgariya Netewa Kurdistan) kuruldu. PKK'nin cephe örgütlenmesi olan ERNK, halk içerisinde yürüttüğü kitle örgütlenmesi, siyasal çalışmaları ile Kürt hareketinin kiteselleşmesi bakımından önemli etkiler bıraktı. PKK gerillalarının denetiminin dışında kalan yerlerde, daha çok şehir ve metropollerde bulunan Kürt kitlelerini örgütlenme çalışmasını ERNK yürüttü.

*1985 Yılı

'85 Bahar ve Kış aylarında birimlerinin koordinasyonu konusunda eksiklikleri olan PKK, Hakkari, Siirt ve Mardin civarında yoğunlaşan çatışmalarda TSK karşısında önemli kayıplar verirken gerilla karşısında savaşmak konusunda henüz tecrübesiz olan çok sayıda asker de yaşamını yitirdi. Bu süreçte itirafçıların verdikleri bilgiler PKK'nin faaliyetler yürütme kapasitesi bağlamında ciddi

tahribatlar yarattı, lakin gerilla yapılanması külliye imha olma gibi bir tehlike ile karşı karşıya kalmadı.

* 1985-86 Yılları

1970'ler boyunca Kürt hareketi içerisinde en kitlesel iki örgüt olan KİP/DDKD'nin ve TKSP'nin askeri eğitim almak adına giden ve siyasi faaliyet yürütmek için Kürt bölgesine dönmeyi bekleyen kadroları Orta Doğu'nun çeşitli ülkelerinden Avrupa'ya geçiş yaptı.

* 26 Mart 1985:

Köy Kanununda yapılan bir değişiklikle Köy Koruculuğu sisteminin kurulması kararlaştırıldı. Geçici ve Gönüllü Köy Koruculuğu tarzında örgütlenen sistem Kürtler arasında birliği bozması ve gerçekleştirdiği kanunsuzluklarla 1890'larda kurulan Hamidiye Alaylarına benzetildi. Koruculuk politikası bağlamında sivillerin de savaşa dahil edilmeleri sonucu 1986 yılında yaşamını yitiren silahlı veya silahsız sivil sayısında önceki yıla göre ciddi bir artış oldu. 1980'li yılların sonunda devletin kırsal kesimde yaşayan Kürtlere yönelik kurduğu baskı rejiminin temel ekseninde koruculaştırma politikası yer aldı. Kızılsacak savaş sürecinde Türk devletinin safları netleştirme siyaseti doğrultusunda koruculuğu kabul etmeyen yüz binlerce insan zorunlu göçe maruz bırakılacaktı. Hala kanundışı pratikleri ile gündeme gelen korucuların ve koruculuk sisteminin kaldırılması düşünülmeyişi gibi, yeni alımlarla sayılarının 60-70 bin civarında olduğu ileri sürülmekte.

* 25-30 Ekim 1986:

PKK 3. Kongresini Beka vadisinde gerçekleştirdi. HRK, ARGK'ye (Artêşa Rizgariya Gelê Kurdistan- Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) dönüştürüldü. Gerilla savaşının geliştirilmesi bağlamında 'askerlik yasası' çıkartıldı ve gerilla birliklerinin sayısı artırıldı. Gerilla savaşının eyalet sistemine göre örgütlenmesi kararlaştırıldı. Diğer taraftan 'vergilendirme kanunu' çıkartıldı. PKK, Türkiye dışındaki Kürt bölgelerinde de örgütlenme kararı aldı. Bu kongre aynı zamanda, eleştiri ve özeleştiri platformlarının derinleştirilerek kişilik çözümlemeleri adı verilen geleneğin başlatıldığı kongre oldu. Farklı eğilimlere karşı Öcalan'ın örgüt içerisindeki etkinliğini arttırdığı bu kongre, aldığı kararlarla gerilla savaşını daha geniş bir alana yaydı.

* 1987 Yılı

PKK almış olduğu kongre kararları doğrultusunda faaliyet alanlarını Diyarbakır, Kars, Adıyaman, Ağrı ve Dersim gibi alanlara yayarak genişletti. Uludere ve Şemdinli gibi yerleşim birimlerinde PKK ilk kez büyük ordu birimlerine yönelik eylemler gerçekleştirdi. Yaşanan can kayıpları dolayısıyla TSK ve dönemin hükümeti yeni taktik arayışlarına girdi. Kongre kararı esasında,

PKK içerisinde köylü kökenli kadroların askeri etkinliklerinin artırılmasına paralel olarak, 1987 yılı içerisinde koruculara ve ailelerine yönelik gerçekleştirilen eylemlerde birçok sivil yaşamını yitirdi. PKK '87 yılında taktiksel üstünlüğünü korurken, 3. Kongrede aldığı gönüllü katılım esasına dayanmayan “zorunlu askerlik” kararını kitleselleşmesinin boyutu henüz sınırlıyken uygulamaya geçirdiğinden ötürü zorluklarla ve kırılmalarla karşılaştı.

*10 Temmuz 1987:

Olağanüstü Hal Bölge Valiliği Hakkında Kanun Hükmünde Kararname çıkarıldı. Buna göre Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van illerini sorumluluk alan İç İşleri Bakanlığına bağlı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kuruldu. Kürt bölgesinde siyasi rejimin hukuki dinamiklerini kökünden değiştiren bu hamle çerçevesinde birçok devlet kurumu oldukça geniş yetkilerle donatıldı. Jandarma Asayiş Kolordusu kurulurken sivil halka yönelik köy boşaltmaların ve insan hakları ihlallerinin yoğunluğu artırıldı. Zaman içerisinde OHAL sınırlarına başka illerde eklendi. Dörder aylık sürelerle 46 kez uzatılan OHAL 30 Kasım 2002 tarihinde kaldırıldı.

*16 Mart 1988:

Halepçe katliamı gerçekleşti. İran-İrak Savaşının sekizinci yılında gerçekleştirilen katliamda beş binden fazla Kürt kimyasal silahlarla öldürüldü. Amerika'nın Hiroşima ve Nagazaki'ye attığı atom bombalarından sonra en yüksek sayıda sivil ölümünün gerçekleştiği saldırı Halepçe oldu. Iraklı Kürt örgütlerinin İran'la işbirliği içinde olduğu gerekçe olarak gösterilse de Saddam yönetiminin asıl gayesi bölgeyi Kürtlerden arındırıp Araplaştırmaktı. Bu amaçla 1980'den beri yürütülen Enfal operasyonu neticesinde yüz binden fazla Kürt öldürüldü.

*1 Nisan 1988:

Bagok direnişi gerçekleşti. Mardin bölgesinin Bagok Dağı'nda meydana gelen ve PKK kaynaklarına göre Türk ordusunun ilk kez kimyasal silah kullandığı ve PKK'nin helikopterler düşürdüğü çatışmada 21 gerilla hayatını kaybetti. Türkiye devleti '88 yılı itibari ile daha agresif bir savaş politikası gütmeye başladı. TSK ile PKK arasında önceki yıllara göre en şiddetli çatışmaların gerçekleştiği yıl oldu. Avrupa'daki yapılanma çalışmalarına 3. Kongre sonrasında hız veren PKK'nin örgütlenme faaliyetleri, PKK'nin kitleselleşmesinde ve gerekli insani ve finansal kaynaklara erişmesi konusunda çok önemli yer tutacaktı. Bununla birlikte, '88 yılında, Duesseldorf Davası olarak bilinen yargılama süreciyle PKK'nin Avrupa'daki birçok üst düzey yöneticisi tutuklandı, davanın görülmesi 1993 yılına kadar sürdü.

* 13 Aralık 1988

Diyarbakır Askeri Cezaevi sürecinin yürütücüsü konumunda olan Esat Oktay Yıldırım Kürt devrimciler tarafından öldürüldü.

* 13 Temmuz 1989:

İran-Kürdistan Demokrat Partisi (İ-KDP) Genel Sekreteri Dr. Abdurrahman Qasımlo Viyana'da İran ajanlarının silahlı saldırısı sonucu hayatını kaybetti. Qasımlo'nun öldürülmesinin nedeni İran-İrak savaşı sonrasında İran'ın kendi sınırları içerisinde muhalefet oluşturabilecek tüm unsurları etkisizleştirmeye çalışmasıydı.

* 1989 Yılı

PKK kaynaklarına göre *özel savaş stratejisi* kapsamında sivil Kürtlere yönelik kitlesel kıyımların yapıldığı bir yıl oldu. Hakkari-Çukurca'ya bağlı Yoncalı köyünde 18 Temmuz tarihinde 4 kişi, Şırnak-Silopi'ye bağlı Derebaşı'da 17 Eylül'de 6 köylü, Şırnak-Güçlükonak'ın Çevrimli köyünde 10 Haziran günü 27 kişi ve Yüksekova'nın İkikaya isimli köyünde 28 köylü öldürüldü. Köylerin boşaltılmasına başlanan yıl '89 yılı oldu ve zorla şehirlere göç ettirilen kitleler daha politize bir biçimde Kürt hareketine yöneldiler. Baskılara karşı Derebaşı'nda köylülerin öldürülmesi 2 bin kişi tarafından protesto edildi. Sivillere yönelik hak ihlallerini soruşturmak üzere İnsan Hakları Derneği kuruldu.

* 15 Ekim 1989:

Paris'te Kürt Konferansı toplandı. “Kürtler, İnsan Hakları ve Kültürel Kimlik” başlıklı Konferansa SHP içerisinde bulunan bazı Kürt milletvekillerinin katılması parti içinde sorunlar yaşanmasına neden oldu ve partinin itirazına rağmen bu konferansa katılan bazı milletvekilleri ihraç edildi. Legal zeminde Kürt meselesi eksenli siyaset yürütmenin baskı-engellemelerden azade olmayacağını Türkiye'nin siyasi rejimi göstermiş oldu.

* 20 Mart 1990:

Nusaybin Serhildan'ı (Başkaldırı) gerçekleştirdi. 13 Mart'ta Savur bölgesinde öldürülen 13 gerilladan biri olan Mesut Dündar'ın Nusaybin'deki cenazesinde halk ayaklandı. Kolluk kuvvetlerinin kitle üzerine ateş açması sonucu 2 kişi yaşamını yitirdi. Kitlesel eylemlilik manasında kıvılcımın çakıldığı ortaya çıkacaktı, akabinde Cizre'de de Serhildan gerçekleştirildi, böylece 1994 yılına kadar süren serhildanlar dönemi başladı. Kürt İntifadası olarak bilinen Serhildan gerilla mücadelesinin Türkiye'de ve dünya kamuoyu nezdinde meşruluğu ve hareketin kitleselliği açısından çok önemli bir rol oynadı. Kürt hareketi şehirlerde ve kasabalarda açık kitlesel gösterileri 1980'ler boyunca düzenle(ye)mezken bu tarih sonrasında Kürt bölgesi 20 yıldır aralıksız sürmekte olan bir

toplumsal hareketlilik sürecine şahit olacaktı.

* Nisan 1990:

Türkiye Devleti “Sansür ve Sürgün (SS) Kararnamesi” olarak bilinen *424 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyi* çıkardı. Yapılan değişikliklerle Aralık 1990'da *430 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname* olarak yasalastı. Bu kararnamelerle rejime muhalif kişi ve örgütler ile muhalif basın üzerinde büyük bir baskı oluşturuldu.

* 7 Haziran 1990:

Halkın Emek Partisi (HEP) kuruldu. Kürt Konferansına katılan milletvekillerinin SHP'den ihraç edilmesi ve bazı milletvekillerinin de bunu protesto ederek istifa etmesi üzerine yeni bir parti kurulması çalışmaları başlamıştı. SHP'den ayrılan milletvekillerinin etrafında örgütlenen bu harekete, büyüyen gerilla ve halk eylemlerinden etkilenen Kürt aydınları da aktif bir şekilde katıldı ve HEP'in kurulmasında önemli bir rol oynadı. Başlangıçta parti içerisinde yer alan Türk aydınlarının zamanla ayrılmaları üzerine, legal parti oluşumu Kürdi rengi ağır basan bir nitelik kazandı. Temmuz 1993 tarihinde kapatılacak olan HEP, bir geleneğin ilki oldu ve ardılları bunu değişik isimlerle devam ettirdi.

* 2 Ağustos 1990:

Irak, Kuveyt'i işgal etti. Kuveyt'teki zengin petrol kaynaklarına göz diken Saddam Hüseyin, Kuveyt'ten çekilmesi yönünde yapılan uluslararası çağrılara kulak tıkayarak 28 Ağustos 1990'da Kuveyt'i 19. vilayeti ilan etti.

* 20 Ekim 1990:

Türkiye'de haftalık çıkan Yeni Ülke gazetesi yayın hayatına başladı. Kürt hareketinin 12 Eylül sonrası yasal alanda ilk gazetesi haftalık olarak çıkan Halk Gerçeği gazetesi oldu. 22 Nisan 1990–24 Haziran 1990 tarihleri arasında faaliyette bulunan gazetenin kapatılmasının ardından kısa bir süre yayınına Yeni Halk Gerçeği adıyla devam etti, 3. sayıdan sonra yönetimi tarafından kapatıldı. Ardından yayın hayatına başlayan Yeni Ülke gazetesi ciddi bir etki yarattı ve tiraj oranı yükseldi.

* Aralık 1990-Ocak 1991:

PKK Dördüncü Kongresi'ni gerçekleştirdi. Halk ayaklanmalarının arttığı bir dönemde toplanan PKK kongresinde, halk ayaklanmasının sürekliliği, kurtarılmış bölge, savaşın yaygınlaştırılması, halkın topyekün örgütlenmesi ve ordulaşması, savaş hükümeti, Kürdistan genelinde ulusal cephe ve ulusal kongre gibi kararlar alındı.

* Ocak 1991:

Körfez Savaşı başladı. Kuveyt'in işgaline karşı çıkan ABD, Irak'a

saldırdı. Saldırı nedeniyle Irak'ın Güney Kürdistan üzerindeki denetimi oldukça zayıfladı. Oluşan otorite boşluğunda KDP ve YNK, ABD Başkanı George Bush'un teşvikiyle ayaklanma başlattılar. Otorite boşluğundan en karlı çıkan güçlerden biri de PKK oldu. Irak ordusunun silahlarına el koyan PKK, bölgede çok güçlü bir konuma geldi. Savaşta Irak ordusu yenilgiye uğratılmış olsa da ABD'nin Saddam Hüseyin'i yerinde bırakması, Güneyli Kürtler açısından büyük bir tehlike doğurmuş, Saddam'ın Kürtlere saldırısı üzerine yaklaşık 1,5 milyon Güneyli Kürt, Türkiye ve İran sınırına dayanmıştı. Kürt mülteciler için Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında bir kurtarma hareketi başlatıldı. Bu çerçevede 36. paralelin kuzeyinin Irak uçuşlarına yasaklanması, Çekiç Güç adındaki uluslararası bir askeri gücün bölgeye yerleştirilmesi sonucunda Güney Kürdistan'da defakto bir Kürt yönetimi oluştu.

* Nisan 1991:

“Anti-terör Yasası” çıkarıldı. Bu yasa ile sadece örgüt üyeleri değil, onları destekleyen herkes terörist ilan ediliyor, bütün topluma gözdağı verilmek isteniyordu. Bu yasa ile birlikte açlık grevi ve yürüyüşlere katılanlar, kepenk kapatanlar, çatışmalarda hayatını kaybedenlerin mezarını ziyaret edenler, Kürt bölgesindeki olayları dile getirenler, insan hakları kuruluşlarının temsilcileri, sendikacılar ve mecliste dile getiren HEP'liler hedef haline getirildi. PKK ile ilişkili olduğu gerekçesiyle tutuklanan insanların sayısı kayda değer bir biçimde artmaya başladı.

* 19 Mayıs 1991:

Güney Kürdistan'da federe Kürt Yönetimi kuruldu.

* 7 Temmuz 1991:

Kürt politikacı ve insan hakları savunucusu, HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın kontrgerilla tarafından kaçırılarak katledildi. Nusaybin, Midyat ve Kızıltepe'de başlayan kontrgerilla faaliyetleri '90 yılı itibariyle Batman, Silvan, Cizre, Diyarbakır, Ergani ve Bingöl'e yayılmaya başlamıştı. PKK kadrosu olduğu veya PKK ile ilişkili olduğu düşünülen kişiler Türkiye devletinin JİTEM gibi paramiliter yapılanmaları tarafından infaz edilmeye başlanmıştı.

* 10 Temmuz 1991:

Amed Serhildanı gerçekleşti. Diyarbakır'da Vedat Aydın'ın cenaze törenine on binlerce kişinin katılması üzerine dönemin en kitlesel serhildanı gerçekleşti. Özel timlerin halkın üzerine ateş açması sonucunda 10 kişi hayatını kaybetti.

* 20 Ekim 1991:

Türkiye'de genel seçimler yapıldı. Seçimlere girmesi engellenmek

için seçim tarihinin öne alınması üzerine HEP, SHP ile ittifak yaparak bölgeden seçilen 22 milletvekili ile parlamentoya girdi. Genel seçimler sonucunda DYP-SHP koalisyon hükümeti kuruldu.

* 6 Kasım 1991:

TBMM açıldı. Yemin töreni sırasında gerginlik yaşandı. Hatip Dicle'nin, "bu metni anayasanın baskısı altında okuyorum" tarzındaki çıkışının ardından Leyla Zana'nın yemin metninin sonunda bir cümle Kürtçe konuşması mecliste ciddi tartışmalara neden oldu. SHP kimliğiyle parlamentoya giren iki milletvekili partileri tarafından dışlandı. Daha sonra SHP'nin DYP ile ittifak yaparak hükümet kurması ve DYP-SHP koalisyonu döneminde insan hakları ihlallerinin bölgede yükselişe geçmesi üzerine Kürt vekillerin SHP'den ayrılması gündeme geldi.

* 24-25 Aralık 1991:

Lice ve Kulp'ta cenaze törenine katılan kitlenin üzerine ateş açılması sonucu 10 kişi hayatını kaybetti.

* 3 Aralık 1991:

İdil'de Asuri asıllı Mikail Bayru, daha sonra halk arasında Hizbi-kontra olarak tanımlanacak olan Hizbullah tarafından öldürüldü. Elemanları polis ve özel tim karargahlarında eğitilen ve dini maske giydirilen örgütün işlediği cinayetler kamuoyuna PKK-Hizbullah çatışmasının ürünü şeklinde yansıtılarak devletin cinayetlerdeki rolü gizleniyordu. 1991-1995 döneminde yüzlerce Kürt aydını ve yurtseveri Hizbullah militanlarınca katledildi. Hedef seçilenlerin tümünde kurum temsilcileri veya yerel halk önderi konumundaydı.

* 21 Mart 1992:

Newroz günü başta Şırnak ve Cizre olmak üzere bir çok Kürt şehrinde yapılan gösterilerde özel tim ve askerlerin ateş açması sonucu onlarca Kürt hayatını kaybetti. 1992 Newroz'u Kürt meselesinin kamuoyunda ve uluslararası arenada gündeme oturmasında büyük etki yarattı. Cizre'deki gösterilerde bir Türk basın mensubunun (İzzet Kezer) özel timler tarafından öldürülmesi objektiflerce kaydedildi.

* 15 Mayıs 1992:

Nerveh (Taşdelen) Karakolu baskını gerçekleşti. Hakkari'nin Uludere ilçesine bağlı aynı isimli köyde bulunan Türk askeri bölüğüne 200'den fazla gerillanın saldırısı ile gerçekleşen baskın yaklaşık 18 saat sürdü ve karakolun imhası ile sonuçlanan saldırı dönemin en büyük gerilla eylemi olarak tarihe geçti. Hareketli savaş taktiğini denemeye başlayan PKK hedeflerine ciddi kayıplar verdirirken yeni katılımlı birçok gerillanın özellikle kış aylarında öldürülmesi vuku buldu. Ayrıca, '90 ve '91 yıllarında eylem sayısını

ve siyasi-toplumsal etkinliğini artıran PKK için 1992 yılı TSK ile arasında taktiksel güç savaşımı manasında bir denge yılı olacaktır.

* 31 Mayıs 1992:

Özgür Gündem Gazetesi yayın hayatına başladı. Kürdistan'da devam eden savaşa ilişkin tüm haberlerin OHAL valiliği üzerinden tek taraflı ve çarpıtma temelinde yapılması, Kürt hareketi açısından alternatif basın organı yaratılması ihtiyacını doğurdu. Kürtlerin süreklilik kazanan ilk günlük gazetesi Özgür Gündem ve ardılları bu konuda yeni bir geleneğin yaratıcısı oldular. Yaptığı yayınlarla önemli etki yaratan bu basın hattına karşı birçok gazete çalışanı öldürüldü; sadece gazetenin kapatılmasıyla değil, bombalı saldırılar ve çalışanlarının kontrgerilla tarafından öldürülmeleri de gündeme geldi. 14 Nisan 1994'de kapatılan Özgür Gündem'in ardından Özgür Ülke (27 Nisan 1994 - 3 Şubat 1995), Yeni Politika (13 Nisan 1995 - 17 Ağustos 1995), Demokrasi (12 Aralık 1995 - 3 Mayıs 1997), Ülkede Gündem (7 Temmuz 1997 - 23 Ekim 1998), Özgür Bakış (18 Nisan 1999 - ...) ....

* 25 Haziran 1992:

Özgürlük ve Eşitlik Partisi (ÖZEP) kuruldu. Partinin kurucuları arasında SHP'den istifa eden HEP kökenli 18 milletvekili bulunuyordu. Parti aynı yıl HEP'e katılarak kendini feshetti.

* 1 Ağustos 1992:

Almanya'nın Bochum şehrinde yapılan Birinci Kürdistan Uluslararası Kültür Festivalinde yüz bine yakın insan bir araya geldi. Avrupa'da Kürtlerin gerçekleştirdiği bu en kitlesel etkinlik sonraki yıllarda da devam etti.

* 16-17 Ağustos 1992:

Şırnak şehir merkezi askerler ve özel tim tarafından iki gün boyunca bombalandı ve ateş altında tutuldu. Ondandan fazla kişi hayatını kaybetti.

* 17 Eylül 1992:

İ-KDP Genel Sekreteri Dr. Sadık Şerefkendi ve 3 Merkez Komite üyesi Berlin'de İranlı ajanlar tarafından düzenlenen saldırıda hayatlarını kaybetti.

* 20 Eylül 1992:

Musa Anter katledildi. İlerleyen yaşına rağmen kalemi ve siyasal çalışmalarıyla Kürtlerin özgürlük talebini her platformda dile getiren ve bu açıdan sembol bir kişilik olan Musa Anter, Diyarbakır'da kontrgerilla tarafından katledildi. Kürt ve Türk birlikteliğini savunan Anter'in katledilmesi, sonrasında devlet tarafından hazırlanan Susurluk Raporunda da yanlış bir eylem olarak değerlendirildi.

dirildi. Aynı zamanda bir basın mensubu olan Musa Anter, basın şehitlerinin de sembol isimlerinden biri oldu.

* 30 Eylül-6 Kasım 1992:

Türk askeri güçleri ilk kapsamlı sınır ötesi operasyonu gerçekleştirdi. Kürt cephesinde Ekim Savaşı, Türk yetkililer tarafından Sandviç Operasyonu olarak adlandırılan bu saldırıda Güney Kürdistanlı iki örgüt de (PDK, YNK) Türk ordusuyla birlikte, eşgüdüm içinde bu saldırılara katıldı. Gerilla güçlerinin yeterli hazırlık içinde olmaması, sınır bölgesinde bulunan kamplarda genellikle yeni ve hasta gerillaların bulunması ve temel olarak alan savunmasına dayalı yanlış bir savaş taktığının benimsenmesi sonucu gerillalar önemli sayıda kayıp verdi. Gerilla kaybına yakın düzeyde peşmergenin de hayatını kaybettiği bu savaş Kürt hareketleri arasındaki dayanışmaya önemli bir darbe vurdu. Savaşın sonuna Türk devleti PDK'ye sınır hattında PKK'nin konumlanmasını ve geçişini engellemek için 70 karakol oluşturdu. Silah ve peşmerge maaşları Türk devleti tarafından karşılanan bu karakollarda 70 ile 100 arası peşmerge yerleştirildi.

* 19 Ekim 1992:

ÖZDEP (Özgürlük ve Demokrasi Partisi) kuruldu. HEP'in kapatılma ihtimaline karşı kurulan partinin ömrü uzun olmadı. 30 Nisan 1993 de parti fesih kararı almış olmasına rağmen Anayasa Mahkemesi ÖZDEP'i kapatma kararı verdi.

* Mart-Haziran 1993:

Kürdistan Ulusal Meclisi (KUM) çalışmaları yoğunlaştı. PKK'nin 4. Kongresinde oluşturulma kararı alınan Savaş Hükümeti'nin en önemli organı olarak düşünülen KUM tasarlandığı gibi hayata geçirilemeyen bir proje olarak kaldı. Türk devletinin, KUM üyesi olarak tespit ettiği kişiler kontrgerilla tarafından faili meçhul cinayetlerle öldürüldü.

* 17 Şubat 1993:

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis uçak kazasında öldü. Kürt meselesinde farklı çözüm arayışlarıyla Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a yakın olduğu söylenen Eşref Bitlis'in uçağının bir sabotaj sonucu düştüğü ileri sürüldü.

* 17 Mart 1993:

PKK lideri Abdullah Öcalan Lübnan'da yaptığı basın açıklamasında ateşkes ilan ettiğini açıkladı. PKK'nin ilan ettiği bu ilk ateşkesin, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'la sürdürülen dolaylı görüşmeler sonucu gerçekleştiği sonradan ortaya çıktı. PKK tek taraflı ateşkes ilan ettiğini açıklasa da Türk ordusunun saldırıları devam etti.

* 16 Nisan 1993:

PKK ateşkesi bir ay süreyle uzattığını ilan etti.

* 17 Nisan 1993:

Cumhurbaşkanı Turgut Özal öldü. Resmi açıklamaya göre kalp krizi sonucu öldüğü ilan edilen Turgut Özal'ın ölümü üzerindeki şaibe ve tartışmalar halen devam etmektedir. Özal'ın ölümünün ardından Süleyman Demirel cumhurbaşkanı, Tansu Çiller başbakanlığa getirildi. Yönetime gelen yeni ekiple birlikte Kürdistan'da özel savaş uygulamalarında tırmanma ve yoğun bir şiddet politikası devreye sokuldu.

* 7 Mayıs 1993:

Demokrasi Partisi (DEP) kuruldu.

* 24 Mayıs 1993:

33 asker olayı yaşandı, ateşkes sona erdi. Bingöl yakınlarında birliklerine teslim olmaya giden silahsız 33 askerin PKK tarafından öldürülmesi ateşkesin ve barış umutlarının sonunu getirdi. 83 gün devam eden ateşkes sürecinde 33 asker haricinde az sayıda asker ölümler, 112 gerilla ve 32 sivil hayatını kaybetti, ayrıca 32 köy de boşaltıldı. Türk ordusunun yaptığı operasyonlarla ateşkes karşı olduğu görülürken, 33 asker olayının bir komplo olduğu konusunda tartışmalar bugün de devam etmekte.

* 2 Temmuz 1993:

Sivas katliamı gerçekleşti. Sivas kent merkezinde yapılması planlanan Pir Sultan Abdal Etkinlikleri için gelen konukların Madımak Otelinde saldırıya uğraması ve otelin yakılması sonucunda 33 aydın hayatını kaybetti. Güvenlik güçlerinin seyirci kaldığı katliam, görünürde şeriat istekli gericilerin bir saldırısı olarak yansıtılırken, devletin Alevilere gözdağı vermek istediği şeklinde yorumlandı.

* 14 Temmuz 1993:

HEP kapatıldı.

* 4 Eylül 1993:

Mardin milletvekili Mehmet Sincar Batman'da kontrgerilla tarafından öldürüldü. Failleri resmi makamlarca bulunamayan bu cinayetin, cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in mecliste DEP milletvekillerini hedef gösteren konuşmasının ardından gelişmesi dikkat çekti.

* 22 Ekim 1993:

Lice'de, TSK içerisinde general olan Bahtiyar Aydın öldürüldü. PKK saldırıyı üstlenmedi. Türk ordusu bu olayı gerekçe göstererek

Lice'yi yerle bir etti. Bahtiyar Aydın'ın ordunun iç tartışmaları sonucu öldürüldüğü iddiaları bugün de devam etmekte.

* 4 Kasım 1993:

Başbakan Tansu Çiller İstanbul'da "PKK'nin haraç aldığı işadami ve sanatçıların isimlerini biliyoruz. Hesap soracağız" açıklamasını yaptı. Bu açıklamanın ardından İstanbul ve Ankara'da bir çok Kürt işadami ve yurtseveri katledildi. Cinayetlerin birçoğu Düzce-Sapanca-Bolu üçgeninde işlendi. Behçet Cantürk'ün işkence edilmiş cesedi 14 Ocak 1994'de Sapanca yakınlarında bulundu. Savaş Buldan ve Hacı Karay'ın cesetleri 4 Haziran 1994'de Bolu yakınlarında bulundu. Aynı yöntemle, kaçırılıp işkence edilerek bir çok Kürt işadami ve yurtseveri öldürüldü.

* 5 Kasım 1993:

JİTEM kurucularında Ahmet Cem Ersever Ankara yakınlarında kafasından kurşunlanmış halde ölü bulundu. Kürtlere dönük yürütülen kirli savaşın en önemli aygıtlarından biri olan JİTEM (Jandarma İstihbarat Terörle Mücadele) teşkilatı özellikle insan kaçırıp işkence ile öldürme, kaybetme pratikleriyle nam salmıştı.

* 26 Kasım 1993:

Almanya PKK'yi yasakladı. Tansu Çiller'in Almanya gezisinin ardından gelen bu yasaklama kararı ile Almanya, PKK ile bağlantılı gördüğü Kürt derneklerini kapattı.

* 28 Ocak 1994:

Türk savaş uçakları Güney Kürdistan'ın Zele bölgesini bombaladı.

* 12 Şubat 1994:

PKK'lilerin Tuzla tren istasyonuna koydukları bomba sonucunda Tuzla Piyade Okulu yedek subay öğrencilerinden beşi hayatını kaybetti. DEP milletvekili Hatip Dicle yapılan eylemin askeri hedeflere yönelik olduğu ve savaş hukukuna uygun olduğu açıklaması tepkilere yol açtı.

* 2 Mart 1994:

Parlamentoda bulunan DEP'li milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırıldı. Aynı gün DEP milletvekilleri Orhan Doğan, Hatip Dicle, Leyla Zana, Sırrı Sakık ve Ahmet Türk mecliste polisler tarafından zorla gözaltına alındı.

* 12-13 Mart 1994:

Uluslararası Kürdistan Konferansı Brüksel'de toplandı. PKK lideri Öcalan sunduğu çözüm paketinde ayrılma taleplerinin olmadığını, şiddetten vazgeçilmesi ve Kürt halkının ulusal ve demokratik taleplerinin kabulü için siyasi görüşme yollarının açılmasını istedi.

* 27 Mart 1994:

Yerel seçimler yapıldı. Türk devletinin bölgede ağır şiddet ve baskısı altında yapılan seçimleri PKK boykot etti. Seçim günü Şırnak ve Uludere köylerinin savaş uçaklarınca bombalanması sonucu 50 köylü hayatını kaybetti.

* 14 Nisan 1994:

Özgür Gündem gazetesi kapatıldı.

* Nisan 1994:

YNK ve PDK arasında silahlı çatışmalar başladı. Gümrük vergilerinin paylaşımı sorunundan çıkan çatışma Ağustos ayına kadar sürdü. Çatışmayı sona erdirmek için arabuluculuk rolüne soyunan Türk devletinin girişimiyle Mayıs 1994'de Silopi Tank taburunda Türk askeri ve istihbarat yetkilileri ile Talabani ve Barzani görüştü. Kürt liderlere Irak'ın toprak bütünlüğünden yana oldukları ve PKK'nin bölgede rahat hareket etmesini engellemeleri istendi.

* 27 Nisan 1994:

Özgür Ülke gazetesi yayın hayatına başladı. 30 Kasım 1994'de başbakan Tansu Çiller'in verdiği talimat üzerine Özgür Ülke gazetesinin İstanbul'daki merkezi ve Ankara bürosu bombalandı. İstanbul'daki merkez binanın tamamen tahrip olduğu saldırıda Ersin Yıldız hayatını kaybederken, bir çok gazeteci de çeşitli yerlerinden yaralandı.

* Nisan ve Mayıs 1994:

Yürütülen operasyonlar sonucunda Hakkari, Şemdinli, Çukurca ve ağırlıklı olarak Uludere bölgelerinden kaçan 20 binden fazla köylü Güney Kürdistan'a göç etti. Bu toplu göç devletin yıllardır uyguladığı zoraki göç politikasını uluslararası kurum ve kuruluşların gündemine getirdi. Türk ordusunun 1990'ların başında uygulamaya koyduğu yeni savaş konseptinin en önemli ayağını gerillanın kitle tabanını, beslediği ve dayandığı temel gücü ortadan kaldırmak oluşturuyordu. "Denizi kurut, balığı yakala" taktığının sonucu olarak binlerce köy ve mezra boşaltıldı, milyonlarca insan yerini yurdunu terk ederek göç etmek zorunda kaldı.

* 11 Mayıs 1994:

Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) kuruldu. 1995 yılındaki milletvekili genel seçimlerinde 1 milyon 171 bin 623, 1999 yılındaki milletvekili genel seçimlerinde 1 milyon 482 bin 196 oy aldı. 1999 yılındaki yerel seçimlerinde 37 belediye başkanlığı kazandı. 13 Mart 2003 tarihinde parti kapatıldı.

* 16 Haziran 1994:

DEP kapatıldı. Tutuklanan milletvekillerinden Hatip Dicle (15 yıl), Leyla Zana (15 yıl), Ahmet Türk (15 yıl), Orhan Doğan (15 yıl), Selim Sadak (15 yıl), Sedat Yurttaş (7 yıl 6 ay), Sırrı Sakık (3 yıl 6 ay), Mahmut Alınak (bağımsız milletvekili 3 yıl 6 ay) ceza aldılar. Ceza alan diğer milletvekilleri Batı Avrupa ülkelerine giderek cezalarına girmekten kurtuldular. Tutuklanan milletvekillerinden Sedat Yurttaş, Ahmet Türk ve Sırrı Sakık'ın cezaları 1995 yılında Yargıtay tarafından bozulup serbest kalırlarken, diğerlerinin cezaları onaylandı.

* 8-28 Ocak 1995:

PKK 5. Kongresini Güney Kürdistan'da yaptı. Ordulaşma ve savaş geliştirme yönünde kararların alındığı kongre de Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde gerilla faaliyeti kapsamına alındı. Kongre de PKK, bayrağındaki orak çekici çıkardı. Parti program ve tüzüğünde değişiklikler yapıldı. Reel sosyalizmin çözülüşü üzerine tespitlerin yapıldığı kongrede özellikle devlet sosyalizmi eleştirisi üzerinden hareketin kendi ideolojik hattı olarak tanımladığı Marksizm-Leninizm revize edilmeye çalışıldı. Yine bu kongre ile birlikte, "parti önderliği" konumunda bulunan Öcalan'ın PKK içerisindeki yeni konumu "parti başkanlığı" oldu.

* 12 Mart 1995:

İstanbul Gazi mahallesinde Alevilere ait bir kahvehane tarandı. Bir alevi dedesi ve birkaç vatandaşın hayatını kaybettiği saldırının ardından olaylar büyüdü ve devlete karşı bir ayaklanma halini aldı. Günlerce süren ayaklanmada birçok kişi hayatını kaybetti.

* 21 Mart 1995:

Türk ordusu "Çelik Operasyonu" adını verdiği kapsamlı bir sınır ötesi askeri hareket düzenledi. Sınırı geçen Türk ordusunun sayısı resmi rakamlara göre 35 bin olarak açıklandı. Türk devletinin bu askeri operasyonu aynı zamanda bir işgal girişimi olarak tasarladığı da söylendi. Fakat askeri olarak beklenen başarının gösterememesi ve uluslararası tepki üzerine bu plan suya düştü. Yine bu kapsamda sınırda bir tampon bölge oluşturulmak istendi. Fakat bu projenin hayat bulması söz konusu olmadı.

* 30 Mart 1995:

MED TV yayın hayatına başladı. Kürtlerin ilk televizyonu olan MED TV, Kürt toplumunda devrimsel bir etki yarattı. Bu televizyon aracılığıyla seslerini dünyaya duyuran Kürtler, gerek iç kamuoyunda gerekse uluslararası camiada haklılığını dile getirmenin yanında özellikle kendi içinde ulusal bilincin gelişmesi yönünde önemli bir rol oynadı. Aynı şekilde toplumsal yapının değişimi ve demokratikleşmesi açısından da Kürdistan'daki farklılıkları yan-

sıtan programlarıyla benzer bir etkileşime neden oldu. MED TV Türkiye devletinin baskıları sonucunda kapandı ve 1999 yılında MEDYA TV yayın hayatına başladı. 2004 yılında MEDYA TV'nin kapanması sonrasında ROJ TV faaliyete geçti.

* 12 Nisan 1995:

Sürgünde Kürdistan Parlamentosu (Parlamenta Kürdistane Li Devreye Welat –PKDW-) Hollanda'nın Den Haag şehrinde kuruldu. Türkiye'de legal alanın Kürtlere kapatılması, kurdukları partilerin peş peşe kapatılması, artan baskılardan dolayı birçok aydının Türkiye ve Kürdistan'ı terk etmesi sonucu Avrupa'da kurulan Sürgünde Kürt Parlamentosu, Türkiye devletinin yasal alanı Kürt hareketine kapatmasına bir cevap niteliği taşıyordu.

* 15 Aralık 1995:

PKK, ikinci kez ateşkes ilan ettiğini açıkladı. Türkiye başbakanı Tansu Çiller'in aracılar vasıtasıyla talep ettiği ateşkes MED TV'de yapılan basın toplantısı ile ilan edildi. Ancak Türk ordusu ateşkesle hiçbir zaman uymadı. Provakatif saldırılar devam etti.

* 25 Aralık 1995:

Türkiye'de genel seçimler yapıldı. Seçimlerde % 5 oranında oy alan HADEP bölgedeki gücünü gösterdi. Seçimlerin birinci partisi Refah Partisi (RP) oldu. Mart 1996'da kurulan ve birkaç ay süren ANAP-DYP hükümetinin ardından 28 Haziran 1996'da RP-DYP hükümeti kuruldu.

* 16 Ocak 1996:

Güçlükonak Katliamı gerçekleşti. Güçlükonak'ta bir minibüsün önce taranıp sonra yakılması sonucu 11 kişi hayatını kaybetti. PKK ile ilişkilendirilmek istenen katliamın askerler tarafından gerçekleştirildiği bölgeye giden insan hakları savunucularının yaptığı araştırmalarla açığa çıktı.

* Mayıs 1996:

PDK-YNK güçleri arasında yeni ve çok daha şiddetli bir çatışma dönemi başladı. Bölgesel ve uluslararası güçlerinde devreye girmesi Kürtlerin kan kaybetmesine yol açtı. Çatışmalar sonucu Güney Kürdistan iki parçaya bölündü. Kasım 1996'da PDK, Ocak 1997'de YNK kendi hükümetlerini kurduklarını ilan ettiler. İki gücün bir araya getirilmesi için ABD'nin devreye girerek yaptığı görüşmeler sonucunda 17 Eylül 1998'de Barzani ve Talabani Washington Antlaşmasını imzaladı.

* 6 Mayıs 1996:

Suriye'de bulunan PKK eğitim kampına, PKK liderini hedefleyen bombalı saldırı düzenlendi.

* 23 Haziran 1996:

HADEP'in Ankara'da yapılan kongresinde Türk bayrağının indirilmesi üzerine "bayrak krizi" olarak bilinen olay yaşandı. Bu olay üzerine Türkiye'de şovenist bir medya kampanyası başlatıldı. HADEP hakkında kapatma davası açıldı, bir çok yöneticisi tutuklandı.

* 30 Haziran 1996:

PKK ilk kez bir intihar saldırısı düzenledi. Zilan kod isimli Zeynep Kınacı Tunceli il merkezinde resmi tören yapan askeri birliği hedef aldı. Eylem sonucunda 5 asker öldü ve 29 asker yaralandı.

* 24 Eylül 1996:

Diyarbakır cezaevinde 10 PKK'li tutsak demir çubuklarla kafaları parçalanarak katledildi. Aileleriyle görüşmek için koğuşlarından çıkan 32 PKK'li tutsağın üzerine gerekçesizce saldırılması sonucunda 10 tutsak hayatını kaybederken, 22'si de ağır bir şekilde yaralandı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye devletini bu olay üzerine iki kez mahkum etmesine rağmen failer cezalandırılmadı.

* 3 Kasım 1996:

Susurluk kazası oldu. İçerisinde DYP milletvekili ve korucubaşı Sedat Bucak, emniyet müdürü Hüseyin Kocadağ ve eski ülkücü, kontrgerilla elemanı Abdullah Çatlı'nın bulunduğu otomobil Susurluk yakınlarında bir kamyonu çarpınca devlet içindeki kirli ilişkiler açığa çıktı. Kamuoyunun tüm çabalarına rağmen devlet yetkilileri olayın kapatılması yönünde tutum takındı.

* 21 Ocak 1997:

Birleşmiş Milletler gözetiminde kurulan Atruş Kampı resmen kapatıldı. Göçmenler daha güneye başka bir kampa yerleştirildi. 1992-1993 yıllarında Türkiye devletinin köyleri yakması sonucu Güney Kürdistan'a göç eden köylülerin oluşturduğu Atruş Kampının kapanmasından sonra büyük zorluk ve sıkıntılar çeken göçmenler 1999 yılında Mahmur Kampına yerleşti.

* 28 Şubat 1997:

Türkiye darbeler tarihine post-modern darbe olarak geçen 28 Şubat darbesi gerçekleşti. Aynı gün yapılan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı 9 saat sürmüş, toplantıda asker kanadının dayatması sonucu, altına RP-DYP hükümetinin de imza attığı bildiri yayınlandı. Bu bildiriyle askerler irticaya karşı olduklarını ve bazı tedbirlerin alınması gerektiğini hükümete dayattı.

* 14 Mayıs 1997:

Türk ordusu "Balyoz Operasyonu" adını verdiği yeni bir sınır ötesi

operasyon daha yaptı. 100 bini aşkın askerle yapıldığı açıklanan operasyonda PDK güçlerinden destek alan Türk ordusunun hedefi Zap vadisi oldu. Saldırı öncesi hazırlıklı olan PKK yer değiştirmiş ve güçlü bir savunma oluşturmuştu. Bu arada PDK güçleri 16 Mayıs'ta Erbil'de yaralı gerillaların tedavi gördüğü bir hastaneyi basarak bir çok gerillayı öldürdü. 4 Haziran tarihinde gerillalar Skorsky tipi bir helikopteri düşürdü, komuta kademesinde yer alan bazı Türk askerleri öldü.

* 1 Eylül 1997:

Musa Anter Barış Treni Diyarbakır'a sokulmadı. Diyarbakır'da yüzlerce kişinin gözaltına alınması ile devlet barış istemediğini bir kez daha gösterdi.

* 24 Ekim 1997:

Demokratik Halk Partisi (DEHAP) kuruldu. 2002'de Anayasa Mahkemesi'nde, "örgütlenmesini tamamlamadan seçimlere girdiği" iddiasıyla hakkında kapatma davası açıldı. DEHAP, 19 Kasım 2005'de kendini feshetti.

* 13 Nisan 1998:

Şemdin Sakık Türkiye'ye getirildi. Daha önce Güney Kürdistan'da PKK'den ayrılıp PDK'ye sığınan Sakık, Türk askerleri tarafından Güney Kürdistan'dan alınıp Türkiye'ye getirildi. PKK hakkında Türk devletine önemli bilgiler sunan Şemdin Sakık'ın sorgudaki ifadelerine yapılan ekler neticesinde Türkiye'de siyaset ve basın dünyasından birçok kişi hedef haline getirildi.

* 12 Mayıs 1998:

İHD Genel Başkanı Akın Birdal Ankara'da silahlı saldırıya uğradı. Saldırıda 5 kurşun yarası alan Birdal yaralı kurtuldu.

* 1 Eylül 1998:

PKK üçüncü kez tek taraflı ateşkes ilan etti. Ateşkes talebinin Türkiye'de kimi devlet yetkililerinden dolayı ve direkt mesajlar vasıtasıyla geldiği sonradan kamuoyuna yansdı. Fakat ateşkes tek taraflı olmaktan öteye gitmedi, askeri operasyonlar devam etti. Ekim ayı başında Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş Suriye sınırına gelerek PKK lideri Abdullah Öcalan'ın orada bulunmasından dolayı Suriye'yi tehdit etti, savaş olasılığının gündemde olduğunu söyledi. Bu sıralarda Akdeniz civarında askeri hareketliliğin arttığı gözlenmekteydi.

* 9 Ekim 1998:

PKK lideri Abdullah Öcalan Suriye'den çıktı. PKK'nin uluslararası komplo olarak tanımladığı bu olayı protesto etmek için cezaevlerinde ve dışarıda birçok kişi kendini yaktı. PKK liderinin

Avrupa ülkelerinde kalma çabası ABD'nin baskıları sonucunda mümkün olmadı. Yunanistan, İtalya, Rusya sonrasında tekrar Yunanistan'a gelen Öcalan, Güney Afrika'ya gitmek üzere Yunanistan'ın Nairobi büyükelçiliğine gitti.

* Şubat 1999:

PKK 6. Kongresi Güney Kürdistan'da gerçekleştirildi.

* 15 Şubat 1999:

PKK lideri Abdullah Öcalan Kenya'nın başkenti Nairobi'den uluslararası bir operasyonla kaçırılarak Türkiye'ye getirildi. Kaçırma olayının arkasında ABD ve İsrail istihbarat örgütlerinin olduğu sonradan yapılan açıklamalarla gün yüzüne çıktı. PKK liderinin kaçırılarak Türkiye'ye teslim edilmesi ABD tarafından Türk yetkililere teklif edilmiş, onlar da kabul etmişti. Hatta dönemin Türk başbakanı Bülent Ecevit sonradan basına yansıdığı demecinde "ABD, Öcalan'ı niye bize teslim etti anlayamadım" dedi. Türkiye'ye getirilen Öcalan, İmralı adasında yüksek güvenlikli bir sistem içerisinde, bütün dünyadan tecrit edildiği, tek kişilik bir hapishaneye konuldu.